

Pohádky v životě předškoláka

Pohádky hýbou světem předškolních dětí, podněcují fantazii a inspirují k hram. A jelikož pokrok nezastavíme, děti si čím dál více hrají na Elsu, Annu a Kristoffa z Ledového království než na Popelku a prince.

Klasické pohádky je přesto důležité uchovat, protože kromě toho, že mají své kouzlo, plní také mnoho důležitých funkcí v životech malých dětí. Dokážou pomoci v boji se strachem, učí rozlišovat mezi dobrem a zlem, dodávají naději, ale také posilují pouto mezi dítětem a rodičem, který pohádku čte.

Zjednodušený svět

Jasně strukturovaný děj pohádek, jednoduchost zápletky a srozumitelné členění postav na dobré a zlé poskytují dětem pochopitelné příběhy, které se udržují již po generace. Jejich oblíbenost tkví pravděpodobně právě v tom, že pro malé děti je zjednodušený svět v pohádkách lákavý a pomáhá jim pochopit vnitřní i vnější realitu, která je pro ně často matoucí. Když pochopí svět pohádek, jsou o krok blíže k tomu pochopit sami sebe, své pocity, ale i pocity druhých. Psycholog Michal Černoušek říká: „Pohádky předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech. To je asi ta nejdůležitější funkce pohádek: strukturovat skutečnost.“

Dobro a zlo

Pohádky jsou pro děti jednoduše pochopitelné, protože ihned rozpoznají, kdo je v pohádce na straně dobra a kdo je ten zlý. Každý zloduch je jasným zloduchem od začátku až do konce, ať je to vlk, čarodějnice, nebo nevlastní matka. Do těchto postav může dítě beztrápně promítnout své vlastní negativní pocity a ulevit tak pocíťované agresi alespoň ve fantazijním světě pohádek. Dobré a zlé pohádkové postavy jsou od sebe jasně odlišitelné a nejsou mezi nimi

šedé zóny, kde by děti tápaly. A co je hlavní, na konci vždy dobro zvítězí nad zlem.

Pohádky dávají naději

To, že dítě může promítnout svůj vztek, nenávisť, strach nebo jiné emoce, se kterými si není rady, do zlých pohádkových postav, je vlastně takový pěkný úlevový mechanismus. Dítě nevědomky vyventiluje své negativní emoce v bezpečném prostředí, aniž by při tom ubli-

žovalo sobě, ostatním nebo mělo výtčky kvůli nevhodným emocím. A stejně tak se může ztotožnit i s kladným hrdinou a díky němu prožívat naději, že i malý, zpočátku nevýznamný či bezmocný člověk může dokázat velké věci. Pohádky mohou děti naučit, že i když je člověk slabý, může přemoci silnějšího, stejně jako Jeníček s Mařenkou přemohli ježibabu. Že i když je člověk malý jako Paleček, tak může dělat velké věci. Díky pohádkám se děti naučí naději, bez které by to v životě tak úplně nešlo.

Bezpečné prostředí

Důležitost pohádek tkví také v tom, že děti poslouchají od svých nejbližších. Od rodičů, prarodičů, od lidí, se kterými se cítí v bezpečí, a mohou tak v pohádkách prožívat celé spektrum emocí, aniž by opustily svou bezpečnou zónu. Přítomnost blízkých osob nedovolí, aby děti podlehly silným emocím, jako je strach, ale naopak se je naučí lépe zvládat v prostředí domova. K tomu také slouží časté opakování stejných pohádek znovu a znovu. I když rodiče už daná pohádka dávno omrzela, dítě vyžaduje stejný příběh pořád dokola. Je to pro dítě svým způsobem uklidňující, když dokáže předvídat, co se v příběhu stane. Slyší ta samá slova, prožívá ten samý příběh a přicházejí ty samé

Kdybychom děti přímo nabádali k tomu, jak se mají chovat, a vysvětlovali jim, co je čestné a co ne, tak by to pro ně zdaleka nebylo tak zajímavé, a navíc by se v abstraktních pojmech pravděpodobně brzy ztratily. Pokud ale vidí čestné chování u pohádkové postavy, která je pro ně přitažlivá, přirozeně a nenásilně od ní morální chování pochopí a přijmou.

emoce, které postupem času dokáže lépe a lépe zvládnout.

Rozvíjení komunikace

Každodenní čtení pohádek nebo vyprávění příběhů nejen stmeluje rodinu, ale je také důležitým faktorem pro rozvoj komunikačních dovedností a slovní zásoby. I opakování té samé pohádky má své výhody v tom, že si dítě zapamatuje konkrétní fráze a dialogy a rozšíří si tím obzory o nová slova, která se v běžné komunikaci tak často nevyskytují. Psycholožka Markéta Šauerová doporučuje si s dítětem o přečtené pohádce povídat, zjistit, jak dítě příběh pochopilo, jestli mu je něco nejasné, a popřípadě na pohádku navazovat dalšími činnostmi. Oproti tomu Bruno Bettelheim, o kterém bude ještě řeč níže, radí s dětmi smysl pohádky neprobírat. Podle něj si každé dítě v pohádce najde svůj význam, který je pro něj v dané době aktuální a není třeba ho kontaminovat názorem rodičů.

Hrdina jako dobrý vzor

Díky pohádkám se děti učí také mravnosti, a to lehkou, nevnučující formou, pomocí ztotožnění se s hrdinou. S hrdinou, který zachrání princeznu a všichni ho mají rádi, se přece chce ztotožnit každý. A když má takový hrdina navíc úctu ke starším, pomáhá bezbranným a má soucit s trpícími tvory, tak děti přejímají takové chování jako dobrý vzor a učí se tak morálnímu základu. Kdybychom děti přímo nabádali k tomu, jak se mají chovat, a vysvětlovali jim, co je čestné a co ne, tak by to pro ně zdaleka nebylo tak zajímavé, a navíc by se v abstraktních pojmech pravděpodobně brzy ztratily. Pokud ale vidí čestné chování u pohádkové postavy, která je pro ně přitažlivá, přirozeně a nenásilně od ní morální chování pochopí a přijmou.

Představivost, fantazie a ilustrace

Pohádky také silně podněcují fantazii, podporují obrazotvornost a kreativitu. V dřívějších dobách byly vyprávěné příběhy často jediným zdrojem fantazijních představ. V dnešní době je podnětů jistě více, ale ne vždy je četnost podnětů ku prospěchu věci. Příkladem může být výzkum, ve kterém bylo zjištěno, že děti, které se dívají v televizi na moderní pohádky s rychle se střídajícími scénami, mají následně problémy s udržení pozornosti při plnění i jednoduchých úkolů.

Ale zpět k tradičním pohádkám – někteří psychologové, jako např. Bruno Bettelheim, který se věnoval dětské psychologii a pohádkám, jsou toho názoru, že pohádky by se měly dětem spíše vyprávět než číst. A když už pohádky čteme, měli bychom příběh prožívat s dostatečnou dáv-

Obrázek z MŠ Nerudova, Soběslav

kou citu. Ideální je, pokud pohádky čteme z knih bez výrazného obrazového doprovodu. Ten totiž podle Bettelheima ochuzuje děti o možnost vytvořit si své vlastní představy.

Psychologie pohádek

Psycholog Michal Černoušek považuje pohádky za jakousi „dětskou psychologii v kostce“. Podle něj mohou děti díky pohádkovým příběhům podvědomě řešit své vlastní vývojové krize, protože v každé pohádce je hrdina, který se potýká s nějakým problémem nebo čelí nebezpečí, ze kterého nakonec vyvázne a vše dobře dopadne. Problém je vyřešen a dítě je naplněno optimismem, že na vše existuje řešení. I to může být jeden z důvodů, proč dítě v určitém období vyžaduje jednu konkrétní pohádku stále dokola – protože koresponduje s daným vývojovým problémem, který dítě trápí, a v pohádce nalézá řešení.

Pohádkové archetypy

Zabrousíme-li hlouběji do psychologie, konkrétně k C. G. Jungovi, narazíme na jeho teorii o archetypech jakožto typických postavách a motivech, které se opakují napříč historií a zeměmi. Jung se domnívá, že archetypy pramení z kolektivního nevědomí a že k nám hovoří symbolickou řečí, kterou je třeba vnímat. Podle něj jsou pohádkové postavy ztělesněním archetypů v té nejčistší podobě a pomáhají nám nevědomě pochopit naši skutečnou podstatu. Takové archetypy jsou pro děti jednoduše pochopitelné, protože v předškolním věku dítě potřebuje poznat hodnoty v jejich ryzí podobě, bez složitých charakterů a proměn v čase.

Nevhodná četba pro děti?

I na klasických pohádkách lze najít mouchy, a tak někteří autoři například tvrdí, že pohádka je nevhodná četba pro děti, protože v ní není jasný rozdíl mezi pravdou a lží. Lingvista Petr Piňha je toho názoru, že klasické pohádky jsou těžko srozumitelné, obsahují slova, která se dnes už nepoužívají a děti je nechápou, například kolovrat, homole, přadlena apod. Psycholožka Markéta Šauerová však říká, že tento problém lze řešit lepší komunikací v rodině nebo v mateřské škole, kde se pohádky či příběhy čtou. Ani moderní pohádky totiž nezaručí, že dítě příběh pochopí.

Silné vzpomínky

Česká spisovatelka Eva Hudečková o pohádkách řekla: „Pro mě je na nich nejdůležitější poselství naděje a lásky. Hrdina musí projít těžkými zkouškami, zklamáním, křivdou, urážkami, zradami, musí se mnohému naučit, poučit se ze svých chyb, projevit pokoru i sebezapření. To není žádná romantická selanka, červená knihovna. Dobro zvítězí zcela zaslouženě.“

Pohádky jsou pro předškolní děti důležitou součástí vývoje. Jejich vyprávění je krásný společný čas, kdy dospělí s dětmi prožívají stejný příběh a vytvářejí tak společně silné vzpomínky. Byla by škoda, kdyby na takové chvíle nezbyl čas nebo kdyby byly nahrazeny puštěnou televizí. Není proto na škodu si čas od času připomenout, jakou roli v našem životě pohádky hrají a jak pro nás byly důležité, když jsme byli malí. ■

PhDr. Lucie Kvasničková